

Μακεδονικά

Τόμ. 33, Αρ. 1 (2002)

Actes de Vatopédi I. Des origines à 1329. Édition diplomatique par J. Bompaire, J. Lefort, V. Kravari, C. Giros. Texte-Album (Archives de l'Athos XXI), P. Lethielleux

Ιωάννης Δ. Πολέμης

doi: [10.12681/makedonika.299](https://doi.org/10.12681/makedonika.299)

Copyright © 2014, Ιωάννης Δ. Πολέμης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Πολέμης Ι. Δ. (2002). Actes de Vatopédi I. Des origines à 1329. Édition diplomatique par J. Bompaire, J. Lefort, V. Kravari, C. Giros. Texte-Album (Archives de l'Athos XXI), P. Lethielleux. *Μακεδονικά*, 33(1), 366–368.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.299>

και τή Βόρειο Ήπειρο. Είναι χαρακτηριστικές οι περιπτώσεις των βλαχοφώνων ελληνικών οικισμών στην ΝΑ Βαλκανική (από τό Νημφαίο, ως τό Φράνερι και τό Βυθι-κοῦκι και από τά βλαχοφώνα χωριά τῆς Ἡπείρου ως τή FYROM), όπου διακρίνει κανείς αὐτή τήν τυπική ἀρχιτεκτονική μορφολογία πού ἀναπτύχθηκε στήν εὐρεία ζώνη πού κάλυπτε γεωγραφικά ἡ ἀρχιεπισκοπή Ἀχρίδος. Τήν εἰσήγηση πλαισιώνουν δώδεκα φωτογραφίες μέ πυροσόπιτα, οἰκίες κ.λπ. ἀπό τή Σμαρίνα, τή Βλάστη, τή Φούρκα, τό Κρούσοβο, τό Μεγάροβο, τό Γκόπεσι, τό Νημφαίο.

Τήν καθγήτρια τοῦ Α.Π.Θ. κ. Δέσποινα Τσοῦρκα-Παπαστάθη ἀπασχόλησε ἡ «Κοινωνική διαστρωμάτωση καί ἡ διοικητική ὀργάνωση τῆς Μοσχολόεως κατά τόν 17ο καί 18ο αἰ.». Παρουσίασε, ἔτσι, τήν κοινωνική δομή τῆς πόλεως μέ τίς τρεῖς τάξεις α) ἀριστοκρατία, β) ἔμποροι καί τεχνίτες καί γ) βοσκοί, ὑλοτόμοι, ἀγωγιάτες κλπ.), τίς συντεχνίες, ἀλλά καί τίς εὐθῆνες τῆς πρώτης τάξεως (τῶν προεχόντων) πού ἔδιναν τό ἔναυσμα τῆς μεταναστεύσεως καί τῆς ἐγκαταλείψεως τῆς πόλεως μέ τά γεγονότα τοῦ 1735 καί 1769· ἀκολούθησε ἡ ἐξέταση τῆς πολιτικῆς διοικήσεώς της σέ σχέση μέ τό ὀθωμανικό σύστημα διοικήσεως, ἀφοῦ ἡ πόλη ὑπαγόταν τυπικά στόν μπουσελίμη τῆς Κορυτσᾶς, στόν μπεῦλέρ μπέη τῆς Ρουμέλης καί στόν βεζύρη τοῦ Βερατίου, ἀλλ' ἦταν, κατά τόν ἱστορικό τῆς Μοσχολόεως Ἰωακίμ Μαρτινιανό, «αὐτόνομος καί αὐτοδιοίκητος». Ἐξετάζει, ἐπίσης, ἡ κ. Τσοῦρκα-Παπαστάθη τήν πολιτική καί διοικητική ὀργάνωση, τό συμβούλιο τῶν ἀρχόντων, τήν ἐπιτροπή τῶν γερόντων (1650-1919) τοῦς ἀρχοντες καί προεστούς, τό ἀνώτατο διοικητικό συμβούλιο, τό ἀνώτατο συμβούλιο τῶν συντεχνιῶν, τή συνέλευση.

Μέ τή μελέτη αὐτή κλείνει ὁ τόμος *Μοσχόπολις* πού πιστεύουμε ὅτι ἀποτελεῖ μία σημαντική συμβολή στήν ἱστορία ὄχι μόνον τῆς πόλεως, ἀλλά καί τῶν Βαλκανίων καί τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, ἀφοῦ αὐτή ἡ πανέμορφη πόλη τῆς Β. Ἡπείρου ὑπῆρξε ἕνα πολιτισμικό, καί πνευματικό κόσμημα τοῦ Τουρκοκρατούμενου Ἑλληνισμοῦ.

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΑΘ. Ε. ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗΣ

Actes de Vatopédi I. Des origines à 1329. Édition diplomatique par J. Bompaire, J. Lefort, V. Kravari, C. Giros. Texte-Album (Archives de l'Athos XXI), P. Lethielleux, Paris 2001, pp. 475+LXXXXV planches.

Ἡ ἔκδοση τοῦ πρώτου τόμου τῶν ἐγγράφων τῆς Μονῆς Βατοπεδίου σηματοδοτεῖ μία σημαντικώτατη πρόοδο στήν ἔρευνα τῆς ἀγιορειτικῆς ἱστορίας κατά τή Βυζαντινὴ περίοδο. Οἱ ἐκδότες μᾶς προσφέρουν ὄχι μόνον μία ἀγρογη διπλωματικὴ ἔκδοση, ἀντάξια τῶν προηγούμενων ἐκδόσεων τῆς ἴδιας σειρᾶς, ἀλλά καί μία λιτὴ πλούσια ὁμωσ, σέ πληροφορίες εἰσαγωγή γιά τήν ἱστορία τῆς μονῆς κατά τήν πρώτη φάση τῆς λειτουργίας της.

Στὴ σύντομη αὐτὴ παρουσίαση θὰ περιορισθοῦμε σέ ὀρισμένες παρατηρήσεις φιλολογικῆς, οἱ ὁποῖες προέκυψαν κυρίως ἀπὸ μία δειγματοληπτικὴ ἀντιβολὴ ὀρισμένων ἀπὸ τὰ ἐκδιδόμενα κείμενα μέ τίς ἀντίστοιχες φωτογραφίες πού συνοδεύουν τήν ἔκδοση.

10, 1 *Εἰς ἀπανίσταται*. Στὸ κριτικό ὑπόμνημα διαβάζουμε *lege Εἰς*. Ἡ πρόταση ὁμωσ αὐτὴ νοηματικά δέν ἰκανοποιεῖ. Προτιμότερο θὰ ἦταν νά γραφεῖ: *lege Εἰ καί*. Το *Εἰ καί* εἰσάγει μία ἐναντιωματικὴ πρόταση πού φθάνει μέχρι τό *καί οἷς* (εἶναι ἀγνωστο τί πρέπει νά συμπληρώσουμε μετὰ), ἐνὼ ἡ ἀπόδοσή της ἀρχίζει μέ τό *δεῖ τούτω*. Τό

νόημα: Ἐάν καί ὁ μοναχικός βίος ἀποφεύγει κάθε ἐπαφή μέ τά ἐγκόσμια καί τίς γήινες μέριμνες, ὥστόσο χρειάζεται καί αὐτός τά ὕλικά ἀγαθά, γιά νά μπορέσει νά ἐκπληρώσει τόν στόχο του.

10, 2 τῆς περιβρυθούσης ταύτης παχύτητος. ἡ φωτογραφία δείχνει καθαρά ὅτι τό ἐγγράφο ἔχει στήν πραγματικότητα περιβρυθούς (ἡ λέξη καταχωρίζεται στό Λεξικό τοῦ Δημητράκου).

11, 1-2 Τόν τῆς ἰδίας μάνδρας ἐπιμελούμενον ... ἀποδεκτέον ἡγεῖται τό κράτος ἡμῶν καί ἔργον τίθεται προυργιαίτατον ἀποπληροῦν ὄσασπερ ὑπέρ αὐτῆς αἰτούμενα φαίνονται. Στή φωτογραφία τοῦ ἐγγράφου διαβάζουμε αἰτούμ^{μν}. Ἐφόσον τό οὐδέτερο πληθυντικού ἀριθμοῦ αἰτούμενα δέν ἀναφέρεται πούθενά, εἶναι προτιμότερο νά διαβάσουμε αἰτούμενος, τό ὁποῖο ἀναφέρεται στήν προηγούμενη ἐπιθετική μετοχή τόν ἐπιμελούμενον.

15, 50 ὡς κηρίον μέλιτος τά τούτου ἐντροφᾶν λόγια. Πρβλ. Παροιμία 16, 24.

39, 6 ἔξ ὀρθοῦ. Θά ἦταν προτιμότερο νά τυπωθεῖ ἐξορθοῦ, πού ἀντιστοιχεῖ περισσότερο πρός τήν ἴδια τήν πρακτική τῶν ἐγγράφων, ὅπως γίνεται σαφές ἀπό τίς φωτογραφίες. Ἡ πρακτική αὐτή ἀκολουθεῖται σήμερα καί στίς ἐκδόσεις τῶν λόγιων βυζαντινῶν κειμένων. Ὑπάρχουν πολλές ὁμοίες περιπτώσεις, πρβλ. π.χ. καί 58, 10 διά παντός. Οἱ γραφεῖς ἀντιλαμβάνονταν αὐτά τά συμπλέγματα ὡς μία λέξη.

55, 9 Ἡ τελεία μετά τό ρῆμα εἴρηται καταστρέφει τό νόημα. Κανονικά πρέπει νά μετατεθεῖ μετά τή λέξη χρηστότητας: Μετά γοῦν τῆς τοιαύτης πρός τό θεῖον καταφυγῆς ἦπερ εἴρηται, ἔστι χρεία καί πολλῶν ἐνχῶν καί δεήσεων καί ἐξ ἄλλων. Ὁ αὐτοκράτορας ἐννοεῖ ὅτι ἐκτός ἀπό τίς δικές του προσευχές, εἶναι ἀπαραίτητες καί οἱ προσευχές τῶν ἄλλων.

55, 20 κᾶν καί ταῦτα μηδέν πάντως ἕτερον ὅτι μήν ἐξ ὄλης ψυχῆς ἰκεσία πρός τόν Θεόν. Τό μήν πρέπει νά διορθωθεῖ σέ μή. Μάλλον καί στό χειρόγραφο -ν δέν ὑπάρχει (ἡ φωτογραφία ὁμως δέν εἶναι πολύ καθαρή). Ἡ ἔκφραση ὁ τι μή, πού χρησιμοποιεῖται καί στά ἀρχαῖα ἑλληνικά (βλ. LSJ⁹ s.v. ὁ τι, II), εἶναι συνηθέστατη σέ Βυζαντινά λόγια κείμενα καί σημαίνει ἐκτός ἀπό.

55, 23-24 ὁ τῆρῶν πάντα καί μετασκευάζων ἐπί τό βέλτιον. Στό πανομοιότυπο τοῦ ἐγγράφου μετά τό ἄρθρο ὁ διακρίνεται μάλλον ἕνα π-. Ἐάν θυμηθοῦμε τό χωρίο τοῦ προφήτη Ἀμώς 5, 8 (ὁ ... ποιῶν πάντα καί μετασκευάζων), μποροῦμε εὐκόλα νά γράψουμε ποιῶν.

55, 24 καί εἰρηναίαν τήν εἰς τό ἐξῆς ζωὴν ἡμῶν χαρισάμενος, ὡς ἀκαταίσχυτον [οὐσαν] τήν μετά πίστεως ἡμῶν ἐλπίδα. Τό ἐδάριο εἶναι ἐμπνευσμένο ἀπό τήν Πρὸς Ῥωμαίους Ἐπιστολή 5,5. Ἡ μετοχή οὐσαν πού συμπληρώνουν μέ δισταγμοῖ οἱ ἐκδότες συντακτικά εἶναι μετέωρη. Θά περιμέναμε κανονικά μία γενική ἀπόλυτη. Εἶναι προτιμότερο, ὥστόσο, νά συμπληρώσουμε ἕνα ἀπαρέμφατο (εἶναι, μείναι ἢ ἄλλο παρεμφρές).

56, 1-2 Τιμώτατε ἐν μοναχοῖς κύρ Νικόδημη, ἡ βασιλεία μου λογίζεται ὅτι ἀκριβῶς ἐπίσταται καί αὐτός ὡς αἰ [..] ἐχόντων τῶν πραγμάτων. Ἐτι δέ καί μή οὕτως διακειμένων τά πάντα εἰς Θεόν καί τήν πανυπέραγον Θεοτόκον εἰώθει ἀνατιθεῖναι ἡ βασιλεία μου. Ἐχόντας ὑπόψιν μας τό παραπλήσιο χωρίο τοῦ ἐγγράφου 55, 1-6, ὅπου ὁ Ἀνδρόνικος Β΄ τονίζει ὅτι καί στίς καλές καί στίς δύσκολες στιγμές ζητοῦσε πάντοτε τή θεία ἀρωγή, μποροῦμε, ἀπαλείφοντας τήν τελεία μετά τό πραγμάτων, νά στίξουμε καί νά συμπληρώσουμε ὡς ἐξῆς: ὡς αἰ [εὐ μέν] ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἔτι δέ καί μή οὕτως διακειμένων... Ἀντί γιά τό εὐ θά ἦταν δυνατόν νά συμπληρωθεῖ καί καλῶς, ὁ χῶρος ὁμως τοῦ ἐγγράφου δέν δείχνει νά τό ἐπιτρέπει, ἐξ ὅσων μπορῶ νά κρίνω ἀπό τή φωτογραφία.

56, 3 *δοκιμασίαν και ταῦτα λογιζομένη Θεῶ, παιδεύοντος ἐν τούτοις κατ' ἔλεον ἡμᾶς και παρακαλοῦντος πρὸς αὐτὸν ἐπιστρέφειν*. Οἱ δύο μετοχές σέ γενική δέν φαίνονται νά ξερατῶνται ἀπό κάπου. Πρέπει πιθανώτατα νά γράψουμε Θεοῦ (στή φωτογραφία δέν μπορῶ νά διαβάσω καθαρά τό σημεῖο αὐτό). Ἀπό αὐτή τή γενική ξερατῶνται και οἱ δύο μετοχές πού ἔπονται.

56, 7-8 *ὥστε πάντας λέγειν τοῖς ὀρθοδόξοις· ἀληθῶς ἐγγύς Κύριος τοῖς αὐτὸν ἐκ ψυχῆς ἐν ἀληθείᾳ ἐπικαλουμένοις, ποιήσας τῶν αὐτὸν φοβουμένων τό θέλημα και τῆς αὐτὸν ἐπακούσας δεήσεως» - και διαλύσαν τὰ σκυθρωπά και πρὸς εὐφρόσυνα και θυμῆρη μετασκενάσαν αὐτά*. Οἱ οὐδετέρου γένους μετοχές διαλύσαν και μετασκενάσαν εἶναι ἐντελῶς μετέωρες. Στή φωτογραφία τό διαλύσαν δέν μπορεῖ νά διαβασθεῖ καθαρά, ἐνῶ τό μετασκενάσαν εἶναι μᾶλλον βέβαιο. Λογικά θά ἔπρεπε οἱ μετοχές αὐτές νά συμφωνοῦν κατά γένος μέ τίς δύο προηγούμενες (ποιήσας, ἐπακούσας), δηλαδή θά περιμέναμε διαλύσας και μετασκενάσας (χωρίς παῦλα μετά τό οὐσιαστικό δεήσεως). Πρβλ. και τό χωρίο τοῦ προφήτη Ἄμώς πού παρατέθηκε στόν σχολιασμό τοῦ χωρίου 55, 23-24.

62, 14-15 *τῆς ἔπαινετῆς μετέχοντα και καλῆς τῆς προθέσεως*. Θά περιμέναμε στό κριτικό ὑπόμνημα τήν ἔνδειξη: *lege καλλίστης*.

62, 37 Ἡ τελεία μετά τό μου πρέπει νά αντικατασταθεῖ ἀπό κόμμα. Τό κόμμα ὑπάρχει και στό ἴδιο τό ἔγγραφο, ὅπως φαίνεται καθαρά ἀπό τή φωτογραφία, και χωρίζει τήν αἰτιολογική πρόταση *ἐπεὶ ἐφθασεν ἀνεγείρας...* (62, 27-37), ἀπό τήν κύρια ἢ βασιλεία *μου τὸν τοιοῦτον σκοπὸν ...* (62, 37 κ.έ.).